

מרכז ארצי רב ארגוני לקידום שותפות בחינוך

שינויים בתפיסות הורות של משתתפים בקבוצות להנחיית הורים על ידי מנחי הורים מוסמכים במשרד החינוך

תקציר

חלק ב'

רחל שגיא יצחק גילת איל רשף מלכה ריבקה דירקטור רינה
כהן

ניסן תשע"ד

אפריל 2014

רקע

מחקר זה בוחן היבטים שונים הקשורים בהורות, בקרב משתתפים בקבוצות הנחיית הורים המוצעות לציבור על ידי המרכזים להורות ומשפחה במכללות החינוכיות ובתכניות הכשרת מנחי הורים, המפוקחים כולם על ידי משרד החינוך. תכניות הכשרת מנחי הורים פועלים על פי תקנון "מנחה הורים מוסמך" ומשרד החינוך מעניק "תעודת מנחה הורים מוסמך" לבוגרים. כל המרכזים להורים ולמשפחה ותכניות ההכשרה למנחי הורים חברים בפורום "הורים ומשפחה". כל תכניות ההכשרה שתרמו למחקר זה פועלות על פי תקנון משותף המאפשר ונותן מקום לתרבויות השונות ולדגשים חינוכיים שונים. בתכנית ההכשרה, משתתפים כ- 15-20 מתמחים, היא נמשכת שלוש שנים, ובשנה השלישית המתמחים מפעילים שתי קבוצות הורים, עליהן הם מקבלים הדרכה. כל קבוצת הורים מונה כ- 12 משתתפים.

יזם את המחקר מרכז "מהו"ת" – "מורים, הורים ותקשורת" שהוא חבר בפורום. מרכז "מהו"ת" הינו מרכז ארצי רב ארגוני, המשמש כתובת וצומת לפיתוח תרבות של שותפות בחשיבה ובעשייה, בין כל השותפים בחינוך: מורים, הורים ואנשי מערכת חינוך. המרכז הוקם בשנת 2002 ביוזמת המחלקה להורים משפחה וקהילה, האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך ומכללת לוינסקי.

במחקר השתתפו תכניות ההכשרה הבאות: מרכז "מאיה"-מרכז חינוך ארצי למשפחה במעבר תרבותי, מכללת סמינר הקיבוצים; מרכז ארצי להורות בחברה הערבית, מכללת אלקסאמי; המרכז הארצי והמכון להכשרת מנחות הורים בקהילה החרדית, אוהל אברהם סמינר וולף; המרכז האזורי להורות ומשפחה, מכללת קיי; המרכז האזורי להורות ומשפחה, מכללת סמינר הקיבוצים; מרכז ארצי צומח לקשרי הורים-מערכת החינוך בחברה החרדית, סמינר שרנסקי; מרכז ארצי צומח להורות ומשפחה בחברה דתית לאומית, מדרשת אמונה; מרכז להורות משמעותית, אשדוד; מכון אדלר.

המחקר המוצג בדוח זה מהווה חלק ב' ממחקר מקיף והוא מיועד לבחון את השינויים בתפיסות הורים בעקבות ההשתתפות בסדנאות. הדוח הנוכחי מציג ממצאים שהתקבלו משאלונים שהועברו למשתתפים עוד לפני תחילת הסדנאות ועם סיומן. מטרת המחקר שהוצג בחלק א' הן לאפיין את המשתתפים בסדנאות מהו"ת, בדגש על רקע סוציו-אקונומי ומניעים להשתתפות בסדנה, וכן לבדוק תפיסות הורים בהיבטים הבאים: תחושת הרווחה ההורית, מסוגלות הורית, אתגרים בהורות, קשרים עם מערכת החינוך ושביעות רצון מהבחירה ללמוד בקורס.

מטרת המחקר המוצג בדוח זה הוא לבחון את השינויים שחלו בהיבטים הנ"ל בעקבות ההשתתפות בקורס. כמו כן בחן המחקר את תפיסתם לגבי התכנית עצמה ושביעות רצונם ממנה.

השיטה

מדגם: במדידה 'לפני' מלאו שאלונים 661 משתתפים בארבע שפות: עברית, ערבית, רוסית ואמהרית. ההתפלגות מראה כי: 497 מלאו שאלונים בעברית – 344 המהווים 69.2% מקבוצות הורים של מהות ו-153 המהווים 30.8% מקבוצות הורים של מכון אדלר; מכיוון שבמדידה 'אחרי' מולאו שאלונים בעברית על ידי משתתפים מהקבוצות של מהות, הוחלט לערוך את ההשוואות רק בין המשתתפים דוברי העברית מקבוצות ההורים של מהות.

המדגם למחקר הנוכחי כולל אם כן 552 משתתפים, שלמדו בקבוצות של מהות, מלאו שאלונים בעברית, 327 במדידה לפני ו-225 במדידה אחרי. הרוב המוחלט (91.0%) הינן נשים, הרוב המוחלט (כ-93%) נשואים, רובם נולדו בישראל (כ-86%), טווח הגילאים בין 20 ל-60, כשליש בעלי השכלה תיכונית וכשליש בעלי תואר ראשון, מספר הילדים השכיח במשפחות הוא 2 ילדים וכן ל-17% מעל 7 ילדים ועד 15, טווח הגיל של הילד שבעטיו הגיעו לקבוצה נע בין מספר חודשים ל-36 שנים, כ-85% מדברים בבית בעברית, כ-70% עובדים במקום קבוע.

כלי המחקר: חובר שאלון לצורך המחקר ובו ההיבטים הבאים: א. מאפיינים אישיים – כגון, מגדר, גיל, שפת אם ותעסוקה; ב. מניעים ללמוד בתכנית (רק בחלק א') ג. רגשות הקשורים בהורות ד. מסוגלות הורית ה. אתגרים בהורות ו. יחסי גומלין עם המערכת החינוכית ז. שביעות רצון מההחלטה להשתתף בתכנית. ח. תפיסות של היבטים של התכנית (רק בחלק ב').

סיכום הממצאים

רגשות כלפי ההורות

התקבלו שני מדדים המתארים סוגים של רגשות, רווחה הורית כמו "הרגשתי שאני שמח להיות הורה" ומצוקה הורית כמו "הרגשתי כעס על ילדי". רמת הרווחה היא בינונית גבוהה (ממוצע קרוב ל-5 בסולם של 6 דרגות) ורמת המצוקה היא בינונית (ממוצע מעל 3 בסולם בן 6 דרגות). חלה עליה ברמת הרווחה בין שני מועדי המדידה ולא חל שינוי בתחושת המצוקה. לא נמצא קשר בין רמת הרגשות בזיקה למועד המדידה ולרמת ההשכלה של המשתתפים או לקבוצת הגיל שלהם.

מסוגלות הורית

תחושת המסוגלות על היבטיה השונים הינה ברמה בינונית – גבוהה (ממוצעים מעל 4 בסולם של 6 דרגות) פרט להיבט הבית ספרי שבו הרמה היא בינונית (ממוצע מעל 3 בסולם של 6 דרגות). כן נמצא כי קיימת עליה בתחושת המסוגלות בין שתי המדידות בהיבט המשפחתי, ההתנהגותי וכן בתחושת המסוגלות הכללית. כמו כן נמצא שההיבט המשפחתי וההתנהגותי הינם ברמה הגבוהה ביותר הן במדידה 'לפני' והן במדידה 'אחרי', לעומת זאת ההיבט החברתי וההיבט הבית ספרי ברמה הנמוכה ביותר.

לגבי רמת ההשכלה - נמצאו הבדלים בזיקה למועד המדידה רק בקרב המשתתפים בעלי השכלה אקדמית בהיבטים הבאים: התנהגותי, חברתי ובתחושת המסוגלות הכללית.

לגבי הגיל - א. חל שינוי בהיבט החברתי ובתחושת המסוגלות הכללית בקרב המשתתפים עד גיל 38, כמו כן חל שינוי בהיבט ההתנהגותי בקרב קבוצת הגיל 33-38. בקרב המשתתפים בגיל מעל ל-39 לא חל שינוי בכל ההיבטים של תחושת המסוגלות.

אתגרים בהורות

נמצאו ארבעה היבטים של אתגרים בהורות: קידום היכולת ההורית, קידום רווחת הילד, טיפוח האיכות המשפחתית, קידום הקשר הורה-ילד. כל האתגרים נתפסו ברמת חשיבות גבוהה מאוד (ממוצעים מעל ל- 5 בסולם של 6 דרגות דבר המצביע על אפקט התקרה). לא נמצאו הבדלים בין שני מועדי המדידה וכן לא נמצאו קשרים לרמת ההשכלה ולקבוצת הגיל.

יחסי גומלין עם מערכת החינוך

יחסי הגומלין עם המערכת החינוכית מתבטאים בשני מדדים - שותפות לקידום ושיתוף בקבלת החלטות. התפיסה של שותפות עם המערכת החינוכית לקידום התלמיד הינה ברמה גבוהה (ממוצע 5 בסולם של 6 דרגות) ואילו התפיסה של יחסי גומלין של שיתוף בתהליך קבלת החלטות היא ברמה בינונית (ממוצע כ- 3.5 בסולם של 6 דרגות). לא נמצאו הבדלים בין שני מועדי המדידה וכן לא נמצאו קשרים לרמת ההשכלה ולקבוצת הגיל.

שביעות רצון מההחלטה להשתתף בתכנית

שביעות הרצון מההשתתפות בקורס גבוהה מאוד. הערכים של הממוצעים הן במדידה לפני והן במדידה אחרי מתקרבים למקסימום הסולם ולא נמצאו הבדלים בזיקה למועד המדידה, לרמת ההשכלה ולקבוצת הגיל.

תחושות כלפי הקורס

ההיגדים המבטאים את התחושות כלפי הקורס חולקו לקטגוריות הבאות: א. תרומה לחיים ב. למידה לאורך חיים ג. החמצה עצמית וזוגית. ד. מימוש הציפיות ה. תרומת האווירה. הרמה של ההיבטים השונים גבוהה מאוד (ממוצעים מעל 5 בסולם של 6 דרגות) פרט לתחושת החמצה שבו הממוצע נמוך מ- 5. נמצאו הבדלים בתפיסות השונות - תרומה האווירה נתפסה ברמה הגבוהה ביותר, התרומה לחיים ולהורות, מימוש הציפיות ורצון ללמידה לאורך החיים נתפסו ברמה דומה ותחושת החמצה ברמה הנמוכה ביותר. נמצא קשר לרמת ההשכלה, בעלי השכלה אקדמית מבטאים את התחושות ברמה הנמוכה יחסית לשתי רמות ההשכלה האחרות. בעלי ההשכלה התיכונית מבטאים את התחושות ברמה הגבוהה ביותר יחסית לשתי הקבוצות האחרות. לא נמצא קשר לקבוצת הגיל.

שימור ושיפור – תשובות לשאלה פתוחה

בניתוח התשובות לשאלה הפתוחה, בה התבקשו המשיבים לציין את המקורות לשביעות הרצון, התקבלו ארבעה נושאים: א. התוצרים שרכשו בקבוצה, אשר כללו ידע לגבי הורות, תובנות אישיות וכלים לגידול ילדים ב. תכנית הלימודים (התכנים והמבנה) ג. הקבוצה (האווירה, הפתיחות) ד. ההנחיה (היכולת לעורר עניין, התמיכה במשתתפים)

ניתוח התשובות לשאלה על הצעות לשינויים העלה שלושה נושאים: א. הארכת משך הקורס ב. חלוקת חומר כתוב למשתתפים ג. הצעות ספציפיות לגבי שיטת הלימוד\

מסקנות

1. משתתפי המחקר מביעים שביעות רצון גבוהה מאוד מהשתתפותם בתכנית הן בתחילתה והן בסיומה.
2. האווירה בקורס נתפסת כתורמת ללמידה ברמה גבוהה מאוד והנתונים האיכותניים מראים שזה פועל יוצא של עבודת המדריכים ושל התנהגות המשתתפים בקבוצה.
3. המשתתפים מביעים רצון להמשך הקורס וללמידה בעתיד וכדאי לחשוב על פעילויות עתידיות שונות או קורס ב'.
4. התפיסה של תרומת הקורס לחיים בכלל ולהורות נמצאה ברמה גבוהה מאוד דבר המצביע על טיב התכנים הנלמדים ועל הקשר נכון לנושא הקורס.
5. המשתתפים בעלי השכלה אקדמית מביעים פחות שביעות רצון מהשאר (אם כי היא ברמה גבוהה), כדאי לבדוק מה אפשר לעשות לגבי ההוראה והתכנים כדי ששביעות רצונם תעלה.
6. חלה עליה ברווחה ההורית ובמסוגלות הכללית בין שני מועדי המדידה.